

سیره صلح‌جویانه پیامبر(ص)

در میان نوابغ بشری و مصلحان اجتماعی و رهبران الهی، کمتر کسی چون پیامبر اسلام، تاریخی شفاف و روشن دارد. مورخان بزرگ اسلام، مستشرقان و پژوهشگرانی که پیرامون اسلام تحقیق کرده‌اند، تمام زوایای زندگی پیامبر را، هر چند با روایت‌های مختلف، به بحث گذاشته‌اند. قرآن کریم که نخستین و مهمترین منبع شناخت اسلام است، بخشی از آیاتش درباره سیره و سلوک پیامبر نازل شده است؛ به گونه‌ای که زندگی شخصی پیامبر و نحوه ارتباطش با میهمانانی که از در وارد می‌شوند و همسران تا برخوردهای اجتماعی و گونه ارتباطش با خداوند را در بر دارد.

اصول مشترک پیامبران

نخست باید گفت که پیامبران بزرگ الهی دارای اصول مشترکی هستند که در قرآن به آنها اشاره شده است. از صفات مشترک همه انبیا رحیم بودن و شفقت ورزیدن به همه بشریت است. آنان برای زدودن رنج و آلام و دفع بلاهای اجتماعی که آدمیان گرفتار آند، تا آنجا که ممکن است، کوشیده‌اند: و ما ارسلناک الا رحمه للعالمین. (انبیاء/ ۱۰۷)، و لو اَنَّهُمْ اذ ظلموا انفسهم جاءوک فاستغفروا الله و استغفر لهم الرسول لوجدوا الله تواباً رحیماً: اگر آنها هنگامی که به خویشان ستم می‌کردند نزد تو می‌آمدند و از خداوند آمرزش می‌خواستند و پیامبر برایشان طلب آمرزش می‌کرد، خدا را بسیار توبه‌پذیر و مهربان می‌یافتند.

نگاهی به شخصیت پیامبر(ص)

طبعاً کسی که بخواهد بین خدا و مردم واسطه رحمت باشد و همگان را به زندگی رحیمانه و مصلحانه دعوت نماید، خود باید سرشار از رحمت و محبت باشد. لهذا در میان اوصاف بزرگ و ستوده‌ای که پیامبر اسلام داشت، خداوند او را به اخلاقش تعریف می‌نماید: و اَنک لعلی خُلُقٍ عظیم: همانا تو بر اخلاقی بزرگ استواری. در روایات از برخورد شخص پیامبر با مردم چنین تعریف شده است: کان دائم البشر، سهل الخلق، لیّن الجانب، لیس بفظ و لا غلیظ: گشاده‌رو، خوش اخلاق و نرم‌خو بود، نه خشن و درشت‌خو.

اصل تساهل:

از اصول شخصیت پیامبر اسلام مدارا و تساهل با مردم بود؛ به گونه‌ای که با این صفت توانست در مردم تحول ایجاد کند. قرآن کریم درباره این اصل اخلاقی پیامبر چنین می‌فرماید: فبما رحمه من الله لنت لهم، و لو کنت فظاً غلیظ القلب لانفضوا من حولک. فاعف عنهم و استغفر لهم و شاورهم فی الامر. در اینجا نخست به شخصیت اخلاقی پیامبر اشاره می‌کند که: انسان نرم‌خویی هستی و اگر درشتخو بودی، از اطرافت پراکنده می‌شدند. بعداً می‌گوید: بنابراین نسبت به مخالفان خود گذشت کن و از خداوند برایشان طلب مغفرت نما.

نکته مهم اینجاست که: پیامبری که بعضاً او را جنگجو معرفی می‌کنند، در اینجا از طرف خداوند مأمور است که از مخالفان خود درگذرد، علاوه بر گذشت، با آنان مشورت کند. پیامبر بارها فرمود: من از طرف خداوند مأمورم تا با مردم مدارا کنم. ان الله تعالی امرنی بمداراه الناس: خداند مرا به مدارای با مردم امر نموده است.

اخلاق پیامبر از قرآن جدا نبود و نمی‌شود قرآن چیزی بگوید و پیامبر جور دیگری عمل کند. از ام‌المؤمنین عایشه سؤال شد اخلاق پیامبر چگونه بود، پاسخ داد: «کان خُلِقَ القرآن: اخلاق پیامبر قرآن بود.» اخلاق قرآن یعنی: خُذ العفو و أمر بالعرف و اعرض عن الجاهلین: با آنها مدارا کن، و گذرشان را بپذیر، و به نیکی‌ها دعوت نما و از جاهلان روی بگردان.

اضافه می‌نمایم که رحمت، مغفرت، و مدارایی تنها سیره شخصی پیامبر(ص) نبود، بلکه سیره سیاسی او نیز چنین بود. علی(ع) که در مکتب پیامبر تربیت یافته است می‌فرماید: «رأس السیاسة الرفق: اصل سیاست به کار بردن رفق و مداراست.» انس بن مالک درباره برخورد پیامبر با مردم می‌گوید: کان رسول الله من اشد الناس لطفاً بالناس، پیامبر(ص) بیشترین لطف را به مردم داشت. شاید مهمترین سخن درباره رفق و مدارایی خود پیامبر فرموده باشد: من یحرم الرفق یحرم الخیر کله: هر کس از رفق و مدارا بی‌بهره باشد، از هرگونه خیری بی‌بهره است؛ لهذا همواره برای قوم خود دعا می‌کرد که: اللهم اغفر لقومی فانهم لا یعلمون: خدایا قوم مرا ببخش که آنان نمی‌فهمند.

رفق و مدارای پیامبر تنها با یاران نبود، بلکه با مخالفان خود که سالها او را مورد اذیت قرار داده بودند، چنین برخوردی داشت. ابن اسحاق (نخستین مورخ اسلامی) نقل می‌کند: روز فتح مکه سعد بن عباده خزرجی، در حالی که پرچمدار بود، گفت: «الیوم یوم الملحمة، الیوم تستحل الحرمه: امروز روز کشتار و جنگ و انتقام است، امروز روز شکسته شدن حرمتهاست.» پیامبر تا فهمید که سعد چنین می‌گوید، فرمود پرچم را از سعد گرفتند و آن را به علی داد و گفت: تو آن را وارد شهر کن.

بعداً فرمود: «الیوم یوم المرحمة: امروز روز رحمت و مهربانی است.» در این هنگام مردم مکه در انتظار بودند که رسول خدا(ص) جواب نامهربانیهای آنان را چه خواهد داد. پیامبر پرسید: «یا معشر قریش ماترون ائی فاعل فیکم: ای جمعیت قریش تصور می‌کنید من با شما چه رفتاری خواهم داشت؟» گفتند: «خیراً، اخ کریم و ابن اخ کریم: نیکی؛ تو برادر بزرگوار و برادرزاده بزرگوار ما هستی.» آنگاه پیامبر فرمود: «اذهبوا انتم الطلقة: بروید که شما آزادشدگانید.» پیامبر پس از فتح مکه اصل بزرگ اخلاقی را بنیان نهاد و فرمود: «الاسلام یجّب ماکان قبله: اسلام گناهان گذشته را می‌پوشاند.»

بنا به روایت مورخان، پیامبر اسلام هیچ‌گاه از این اصول اخلاقی عدول نکرد و همیشه مردم را به حسن خلق، مدارا با دیگران و نفی خشونت دعوت می‌کرد و می‌فرمود: «الیسر یمن و الخرق مشئوم: آسان‌گیری و ملایمت خجسته است و درشتی و خشونت نحوست می‌آورد.»